

У Рівному руйнується унікальний понад 200-літній некрополь

Кладовище на Грабнику – єдине з найстаріших цвинтарів Рівного, яке частково ще збереглося до наших днів. Однак стан цього «живого» музею під відкритим небом такий, що ще рік-два і про нього як пам'ятку нашого цікавого і ще не до кінця дослідженого минулого можна буде забути.

Історія Грабника – від розважально-відпочинкового об'єкта, висадженого в середині XVIII століття на забіганку власника Рівного Станіслава Любомирського, і до фешенебельного міського району, який у міжвоєнний період називали одноповерховою рівненською Америкою – невід'ємна часточка історії нашого міста. Нині складно собі уявити, що там, де нині пролягають вулиці Пушкіна, Хвильового, Платова, Свободи, Князя Володимирова, височіє неоковирна брила Палацу дітей і молоді з прилеглим парком, якихось 250 років тому шумів грабовий ліс. Разом із ландшафтним парком князівської резиденції (сучасна «Лебединка» і прилеглі території) він був найбільшим зеленим насадженням серед тогочасних магнатських резиденцій на історичній Волині. Нині від того грабового лісу об-

Про цвинтар на Грабнику автор цих рядків писала не раз, наголошуючи на тому, що цей об'єкт може стати туристичною родзинкою Рівного. Зазначали про це й музейники, краєзнавці Рівного. Однак особливого ентузіазму у влад міста різних періодів цей об'єкт не викликав. Добре, що хоч останні роки 15-ть комунальники такий-сякий лад там наводять. Хоча загальна картина – невтішна. Якщо негайно не зайнятися цвинтарем, як туристичний об'єкт він може бути втрачений безповоротно.

Колись головний вхід на цвинтар вінчали велична кована брама із каренням хрестякою поруч. Брама

ло особистостей, які прислужилися місту. Покоїться багато рівнян, за чиїми долями можна вивчати історію міста.

Зрештою, цвинтар зберігає ще чимало таємниць з нашої не такої далекої минувшини. За переказами, там ховали (а точніше, просто закопували без опізнавальних позначень) розстріляних арештантів рівненської тюрми в 1939-1940 роках та в повоєнні роки. Скільки українських патріотів знайшли спочинок десь на території старовинного кладовища без шансів на увічнення їхніх імен, сказати складно...

Найстаріша частина історич-

ного цвинтаря, здається, не торкнувся час. Є на Грабнику й робота майстерні уродженця Острога, знаного європейського скульптора, який, зокрема, оздоблював двірцевий театр у Відні та будівлю парламенту в Будапешті Людвіка Тировича – надмогильний пам'ятник лікарю Миколі Прохорову-старшому. Цвинтарні пам'ятники не є типовими. Вони мають історичну і скульптурну цінність. Особливо де збережено прізвища їх авторів.

Ще один елемент цвинтарного мистецтва – ковані огорожі. Такі парканчики виготовлялися на індивідуальне замовлення, їх прикрашали цікавими деталями. Знайти бодай дві однакові оградки неможливо. Вони унікальні. На жаль, на Грабнику нині збереглися одиниці давніх кованих огорожок. Більшість із них стали жертвами не так часу, як мисливців за металами.

Викладене – лише малесенька часточка того, що можна розпо-

Нині від того грабового лісу зберігся фрагмент у вигляді парку біля ПДМ (колись міський парк імені Мостицького, за радянських часів – ім. Хрущова, Жовтневий) і цвинтар. Якщо раніше історики припускали, що ділянку під кладовище було виділено князем Любомирським на початку XIX століття, то тепер можна з упевненістю стверджувати, що поховання там були вже в XVIII столітті. Принаймні на знаменитій карті Бургіньона 1797 року в приміському гаю Грабник позначено невеличке «німецьке» кладовище.

Там знайшли велику ковану браму із кованою хвірткою поруч. Брама – пам'ятка ковальського мистецтва XIX століття, дожила до наших часів у незмінному вигляді. Щоправда, тепер вона прикрашає вхід на соборне подвір'я з боку вулиці Грабник. Широкий загал мало звертає уваги на цей воістину мистецький витвір. Хоча церковники, узявшись «реставрувати» решітку, пошкодили деякі елементи декору, вона все одно вражає мереживною красою.

Головна цінність цвинтаря на Грабнику – у похованнях. Там знайшли останній спочинок чима-

ного цвинтаря – та, що довкола церкви Святого Стефана. Сама церква, побудована в 1848 році на кошти вдови генерала Красовського Катерини, є пам'яткою сакральної архітектури місцевого значення.

Сумно дивитися, як перекраяв бетонний підмурівок соборного подвір'я 122-річну капличку, в якій спочила вічним сном 9-річна Галя Бухович – донька міського голови періоду 1898-1911 років Олексія Буховича. Його заслуга перед містянами зокрема в тому, що він був активним лобістом відкриття в Рівному першої жіночої гімназії. І разом зі сподвижниками таки досяг цього. Подібних капличок на Грабнику більше немає. Їх загалом залишилося там дві чи три... Схоже, що й від цієї скоро може нічого не залишитися.

Доруйнуються могили відомих рівнян: вкрилися чорнотою надгробні плити на могилах батька і маленької сестрички письменника Короленка; напівзруйнована могила шанованого у Рівному лікаря Миколи Прохорова-старшого, який помер у 1930 році; заховався у трав'яних заростях поруйнований надгробок міщан Гонопків, на чій жертви було зведено дзвіницю Свято-Воскресенського собору, знищену «советами» на початку 1960-х; зник стовп-постамент з могили батька легенди рівненської медицини Бориса Квашенка. На Грабнику багато дитячих могил різних періодів. На деяких вже годі й написи прочитати... А ще років 15 тому можна було знайти поховання, датовані 1820-ми роками.

Заслужують на увагу й самі надгробки на могилах, хоча вцілілих тепер там одиниці. Вони розповідають про культуру поховань різних періодів. Досі вражають аскетичні й водночас величні та

Надмогильні скульптурні композиції – це особлива історія. Багато з них було виконано не лише в Рівному. Заможніші родини, які воліли бачити на могилах рідних і близьких щось більше, ніж просто надгробок, могли собі дозволити елітні пам'ятники, виконані знаменитими майстрами. Наприклад, із майстерень Мордасевича в Трипіллі, як-от надгробна плита на могилі Юлії Ольдерогге. Клеймо відомого майстра досі добре видно на плиті.

Збереглися на рівненському Грабнику й «автографи» відомого скульптора XIX-початку XX століть, автора першого пам'ятника Пушкіну в Житомирі Генриха Олешкевича. Надгробки цього майстра вінчають, зокрема, німецькі поховання.

Його добротних гранітних пам'ятників, попри понад столітню

вісти про це легендарне місце. Напівзруйнований рівненський некрополь приховує ще чимало невідомого. Тут неміряне поле для роботи дослідників, істориків. Грабник став останнім прихистком для людей різних національностей, віросповідань і політичних поглядів. Заможних і бідних, похилого віку і новонароджених. І під кожним надгробком – не лише історія окремої людини, а дивовижна сторінка життєпису нашого міста, яка заслуговує на збереження і гідну пам'ять. Однак час невблаганний. Якщо вже не розпочати щось робити для збереження Грабника, який шанувальники історії називають рівненською «Личаківкою», Рівне може втратити ще одну унікальну пам'ятку старовини, на які воно і так украй бідне.

Світлана КАЛЬКО

